

„...A VILÁG LEGSZERENCSEBB EMBERE VAGYOK...”

INTERJÚ SZAPPANOS GÉZÁVAL,¹
AZ OFFI EGYKORI IGAZGATÓJÁVAL



Szappanos Géza néhány hónap híján 30 évig volt az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda sikeres vezetője. Az OFFI igazgatójaként évtizedeken át tudatos ars poeticával rendelkezett, miszerint *„a jó ízlés azt diktálja, hogy ha egy szolgáltatócégnak van egy kizárólagos feladatköre, mint az OFFI-nak a hitelesítés jogköre, akkor nem helyes, ha olyan piacon szerepel, ahol egyébként a törvény vagy inkább a szokásjog által felruházott szakértői feladatkörrel is bír”*.² Már a 90-es évek közepétől szakmapolitikai kérdéssé vált az

OFFI és a magán-fordítóirodák között, hogy ki végezhet hiteles fordítást, amely folyamatos, szép kihívást nyújtott az OFFI vezetője részére is. Nevéhez fűződik ugyanakkor számos újítás bevezetése az állami fordítószolgálat munkafolyamataiba. Ez a közel 30 év – 1980 és 2009 között – meghatározó volt életében, éppen ezért saját életútjáról, a fordításszakma nagy öregjeiről, a gépi fordításról, a hiteles fordítás és a tolmácsolás alapvető kérdéseiről is kérdeztük őt 2019 februárjában.

OFFI: Kezdjük a szakmai életúttal... hogy mutatná be magát az OFFI volt vezérigazgatójaként? Jól tudjuk-e, hogy 1980-tól 2009-ig, néhány hónap híján 30 évig vezette az irodát?

SZAPPANOS GÉZA: Eredetileg műszaki végzettségem van, később szakfordító és szinkrontolmács lettem. Igen kitartó ember vagyok, aki szereti a kihívásokat. A nyelvek szeretete és a vezetés öröme, lelkesedése gyermekkorom óta kísér. Kisiskolás koromban örsvezetőként anno egy országos versenyen 5000 órs közül értem el kis csapatommal nívós második helyezést. A nyelveket régóta szeretem, lengyelül például egy lány kedvéért tanultam meg. Gimnáziumban latin szakos voltam, és persze oroszul is tanultam, később ez lett a fő nyelvem; sakkörökre jártunk, verseket fordítottunk. Angolul nagyon jól beszélek, de még számos további nyelven értek, például németül is, mert a hobbim, a bridzs miatt Németországba és Ausztriába is sokat jártunk. Mire az OFFI vezetője lettem, számos

1 Szappanos Géza (1947–) fordító, tolmács, az OFFI vezérigazgatója 1980–2009 között. Az interjút Németh Gabriella és Szoták Szilvia készítette.

2 <http://www.multi-lingua.hu/30ev/A-Multi-Lingua-attoreset-jelentett-a-szakmaban/>

vezetői tudást és gyakorlatot szereztem, folyton tanultam, publikáltam is. Azt gondolom, egy jó vezető ne szóljon bele mindenki dolgába, de irányítson, koordináljon, és legyenek mindig meg a pontos és szükséges információi a döntések meghozatalához.

OFFI: Hogy került az OFFI-hoz? És mi volt az első benyomása a cégről?

SZAPPANOS GÉZA: Az OFFI előtt a Nehézipari Műszaki Dokumentációs és Fordító Irodánál (NIMDOK) voltam osztályvezető, ahová úgy hívtak, s itt több pozícióban is kipróbálhattam magam. A NIMDOK-nál nagyon sokat tanultam igazgatómtól, Aranyossy Árpádtól az emberség és a vezetéstudomány terén is. Ez a háttérintézmény akkoriban a miniszterelnöknek és helyetteseinek szemlétte és készítette a külügyi utazásokhoz szükséges szakértői anyagokat, akár idegen nyelven is. Igen modern eszközökkel dolgozhattunk, például már rég villanyírógéppel és lyukkártyás számítógépekkel fordítottunk, amikor az OFFI-ban még ilyenekről szó sem volt. Szakfordítóként, tolmácsként ismertem a szakmát, és kellő vezetői tapasztalattal is bírtam már, talán ezért esett rám a választás akkor, amikor az OFFI vezetője, Merényi Imre nyugdíjba készült. Elsőre még nem adtam be a derekamat, de végül mégis, hosszas rábeszélés után elfogadtam a megüresült vezetői pozíciót.

OFFI: Mit jelentett regnálása alatt OFFI-snak lenni?

SZAPPANOS GÉZA: 1980-ban (május 2. volt az első munkanapom) vettem át a cég vezetését. Az első három évben teljesen meg kellett újítani a szerkezetet, hogy erős piac- és versenyképes vállalatot hozzunk létre. Ekkor elsődleges szempont volt a minőség, azaz csakis a legjobb fordítókkal, tolmácsokkal, lektorokkal dolgoztam. Ebben nem volt kompromisszum, például mindig megköveteltük a diplomát. Minden egyes munkatársamat személyesen vettem fel, mindenkit személyesen ismertem, és a képességeivel is tisztában voltam. Az osztályvezetők mindegyike beszélt idegen nyelveket, legalább kettőt, ez előírás volt. A közületi ügyintézői állományba csak olyan kollégát vettünk fel, akinek felsőfokú végzettsége volt, és legalább egy nyugati nyelvet felsőfokon beszélt.

Nagyon sok jó szakember volt az OFFI-ban, és aki az átalakítások után kipróbálta a munkát velünk, az nem csalódott a minőségben. A vezetésem alatt számos nemzetközi szervezettel is együtt dolgoztam (elsősorban a FIT, amelynek a szakmai lapját, a Babelt is néhány évig mi adtuk ki), akár még munkamódszert is adtunk egy-egy nagy nemzetközi megbízáshoz szakértőként is. Kis túlzás nélkül mondhatom, hogy az összes jó fordító nálunk dolgozott. Sikk volt az OFFI nyilvántartásában lenni.

Szakmai nyelvi műhelyeket tartottunk, a legjobb fordítókat rendszeresen összehívtuk, s ezeken én is gyakran részt vettem. Mindig megbeszéltük a felmerülő problémákat. Kartonozás volt még abban az időben, azaz jöttek be a fordítók egy-egy kifejezéssel vagy szóval, hogy milyen értelmet lehetne neki adni, és aztán közkinccsá tették.

OFFI: Mi minden változott a majdnem 30 év alatt? Hogyan emlékszik a változásokra? Milyen szakmai kapcsolatokat tartott fontosnak ápolni akkoriban, kikkel és miért? És mire volt a legbüszkébb a vezetése alatt eltelt 30 év alatt?

SZAPPANOS GÉZA: 1980. május 2-án kezdtem el az OFFI-ban dolgozni, de már korábban is ismertem a szervezetet meg az itt dolgozók közül is sokat. Egyetlen villanyírógép sem volt a cégnél, amelyet körülbelül 100 fővel és egy (szerintem indokolatlanul) felduzzasztott, 3000 fős alvállalkozói (akkor szabad szellemi foglalkozásúaknak hívtuk az együttműködő fordítókat) körrel vettem át. Ezt újra kellett gondolni. Az OFFI-ban volt időszak, amikor több mint 200 fős állományt vezettem, de az alvállalkozói kört átvizsgáltuk, és csak a diplomás és jónak minősített fordítók maradhattak.

Eleinte én vezettem be az OFFI-ba a manuális helyett a villanyírógépet, és Európában egyedülálló színes fénymásolókkal is rendelkezünk szinte elsőként. 1985–86-ra az ország kimagaslóan legjobb fordítóirodája lettünk, és 1987–88-ra Európában is magasan a legjobb fordítóiroda voltunk, és a legnagyobb mind volumenre, mind minőségre. Nagy súlyt fektettem a nemzetközi kapcsolatokra, a lektorok többhetes szakmai tanulmányutakon vehettek részt, és tanulmányozhatták egy-egy ország fordítóirodáinak munkáját, vagy feltérképezhették pl. a Kínában kiadott egyetemi diplomákat vagy más hivatalos okiratokat. Az összegyűjtött tapasztalatokra, okiratmintákra alapozva építettünk saját okirattárat, és persze szereztük meg folyamatosan a legújabb szaktudást. Aki nem volt képes helytállni, azt bizony magam kértem meg, hogy távozzon. A minőségből nem engedtem, nem kötöttem kompromisszumot, mindig az hajtott, hogy az OFFI és a hiteles fordítás renoméját erősítsem és visszaállítsam. Büszke vagyok arra, hogy az Európai Unió fordítórendszere ma is úgy működik, ahogy megcsináltam, mert engem kértek fel az egész szakmai előkészítésére.

OFFI: Az 1869-es első Központi Fordító Osztály hagyományait, múltját Ön is „örököül kapta”, mire figyelt a hagyományok ápolásakor?

SZAPPANOS GÉZA: Számított az öregek öröksége, és bár az OFFI 100-as évfordulót még nem én jubiláltam, de a 130 éves évfordulót 1989-ben én is fontosnak tartottam megünnepelni. Ezek akkor egyébként is igen érdekes évek voltak. Színvonalas rendezvénnnyel emlékeztünk meg az egykori fordítókról, a fordítóosztályról, és egy, a 130 év történetét és munkatársait is megörökítő kiadványt is összeállítottunk az OFFI akkori munkatársaival közösen az utókor számára.

Örömmel látom, hogy a mostani vezetés is magáénak érzi az OFFI-t, és megérhette a szervezet a 150. jubileumi szakmai évfordulót. Ennek magam is örülök, és úgy gondolom, ez ma is fontos lehet a munkatársak számára is.

OFFI: Kik voltak a nagy OFFI-s öregek? Meséljen róluk! Kire emlékszik még?

SZAPPANOS GÉZA: Az OFFI-ról tudtuk, hogy – hasonlóan más háttérintézményekhez, mint amilyen az említett NIMDOK is volt – az 1956-os forradalom utáni években, évtizedekben számos kiváló értelmiséginek adott munkát, alkotási lehetőséget. Én csak a

80-as évektől vezettem a vállalatot, dolgoztam Vida Tamással, Karcsay Sándorral, akik óriási tudású fordítók és nagyszerű emberek voltak. Göncz Árpád – akivel én folyamatosan tartottam a kapcsolatot – a 2006-os kiadványunk ajánlójában így emlékezett az OFFI-ra: *„Kinyújtott segítő kéz az éppen ellehetetlenített értelmiségiek számára. Másfél százados intézmény, amely szakmailag mindvégig kifogástalanul működött, s emellett tisztában volt a maga társadalmat segítő szerepével is.”*

Megtisztelő volt ilyen intézményt majd 30 évig vezetnem.

Tardy Lajos zseniális volt. Egy tünemény. Ha felhívtam, bármikor jött. Beszélgetünk régi szép időről, az ő kutatásairól, hogy azok hogy zajlottak. Amikor megírta a *Szaggatott krónikát*, elég sok mindent megmutatott nekem. Szívesen bejött, nagyon kedves ember volt. Egyszer még odaadta azt a kéziratot is, amit még a Continental gépén pötyögött.

Vida Tamás egy csodaember. Iszonyatos tanulási vágya volt már akkor is. A francia írott fordítási vonalon verhetetlen volt, a latin nyelvtudása is kimagasló.

Ottlik Géza – Cipi bácsi – gyerekkori jó barátom volt és zseniális bridzsjátékos. Engem hatalmazott fel arra, hogy a hagyatékát feldolgozhassuk. A *Kalandos hajózás a bridzs ismeretlen vizein* című könyvet Hugh Kelsey-vel írta. Annyira alapos volt, hogy nem volt hajlandó kiadni olyat a kezéből, amiben bármi kis hiba volt. Ezért is ragaszkodott Kelsey-hez, hogy stilisztikailag és minden szempontból jó legyen ez a könyv. Amióta megjelent, lassan 40 éve, nem került ki az első hármas toplistából.

Göncz Árpád foglalkoztatásával kapcsolatban az az igazság, hogy az OFFI abban az időben (nem az én vezetésem alatt) a börtönbe meséket küldött be, ezeket fordíttatta, így az ott lévők abból tudtak egy kis pénzt szedni. Ez egyfajta társadalmi együttérzés és segítő kéz is volt a forradalom után mellőzött értelmiségiek számára az OFFI részéről. Utána persze kaptak még számos anyagot, főleg Karcsay révén.

Rendszeres volt a nagy öregekkel a találkozó, minden évben volt legalább három, negyedévenként meghívtam őket ide az OFFI-ba. Felelevenítettük az emlékeket. Ők szavaztak arról, hogy ki kapja az OFFI Örökös Tagja címet. Ők adományozták ezt évente egyszer. Karcsay kapta az egyes számú Örökös Tag oklevelet. Maximum kilenc ilyen oklevelet adtunk ki, úgy emlékszem.

OFFI: Volt-e ráhatása a kodifikációra az OFFI vezetőjeként? Egy interjúban azt olvastuk, hogy többször küzdött a hites fordítók, tolmácsok intézményének visszaállításaért? Biztosan tudja, hogy a 80-as évekbeli szabályozás a mai napig – kisebb-nagyobb módosításokkal, de – hatályos.

SZAPPANOS GÉZA: Igen, folyamatosan felmerült, hogy ne az OFFI végezze a hiteles fordításokat, de meggyőződésem, és ezt már több interjúban is elmondtam, hogy a hitelesség biztosítása, a biztonság és a minőség nagyon fontos az állam számára. Az OFFI-t erre jogszabály jogosítja fel helyesen, mert a fordítók, lektorok nagy és alapos okiratismerttel is rendelkeznek, és a legtöbb esetben felismerik, ha egy irat hamis, vagy ellentmondást tartalmaz. Ez a fordítás közben a tartalom ellentmondásaiból derülhet ki.

Az én időmben még volt fordítói eskü, sőt, az OFFI-s dolgozóknak is esküdniük kellett a munkájuk megkezdése előtt, és ezt jó lenne visszaállítani. Soha nem volt problémám abból, hogy bármilyen információ az OFFI-ból egy ügy kapcsán kiszivárgott volna, erre igen büszke vagyok. Megbízható, nívós cég voltunk, a régi jogszabályok alapján, melyek folyamatosan változtak is, mindig színvonalasan kellett működni a jogi szabályozástól függetlenül.

OFFI: Mitől volt könnyű vagy éppen nehéz az OFFI vezetőjének lenni?

SZAPPANOS GÉZA: Embereket kellett vezetni, kiállni a cégért, sokszor akár a kormányzattal szemben is, s ezt csak alapos szakmai érvek birtokában tudtam megtenni. Akkoriban még divat volt, hogy *„magasan csörögtek a telefonok”*, így ez nem volt könnyű, de ha jól felkészülten érveltem, akkor legtöbbször megértették az OFFI szakmai indokait a döntések előtt, és támogattak.

Mindig meg kellett szerezni az információt a döntésekhez, és arra is odafigyeltem, ha valaki nem a dolgát végezte, vagy éppen segítségre volt szüksége. Ez sosem könnyű egyetlen vezetőnek sem. Új üzleteket szerezni sem volt könnyű, de erre sok energiát fordítottam, és kihívást jelentett a munkatársak állandó motiválása is. A minőség fenntartása folyamatos kihívást jelentett, nagyon sok mindenre egyszerre és folyamatosan kellett figyelni.

OFFI: Ön fordító, egykor szinkrontolmács is volt, a szláv nyelvek ismerője. Hogy látja, melyek napjaink legégetőbb nyelvészakmai kihívásai? És Ön mire voksol: a gép vagy az ember lesz fontosabb 10 év múlva?

SZAPPANOS GÉZA: Örök téma a minőség és a tisztesség, amiből nem lehet engedni. Ez már így volt az én időmben is, ezért fontos, hogy jogszabályon alapul a hitelesség, és ezért volt jó gyakorlat egykor az eskü is. A Központi Fordító Osztály után az OFFI is 80 évvel megelőzte korát, hiszen Európa fordítói és fordításhitelesítő intézményei csak jóval később kezdték meg működésüket. Gondolom a képzés, továbbképzés, tanulmányutak, konferenciák ma is fontosak, hiszen így frissülhet a fordítók, lektorok tudása.

Ugyanakkor már az én időmben is voltak ellentmondások az OFFI és a fordítóirodák között. Nyilván mi egy nagy szolgáltatóként sértettük az érdekeiket. Én magam megpróbáltam többször is a piacról a kiváló szakembereket átcsábítani hozzánk, és fenntartani a diplomáciai békét is, ezek az ellentmondások is mint szakmai kihívások folyamatosan jelen voltak.

Emlékszem, hogy a Magyar Fordítók és Tolmácsok Egyesülete (MFTE) előtti Magyar Fordítók Egyesületét (MFE) is az OFFI jelentős szerepvállásával alapítottuk meg, és már az alakuló ülésen több száz fős érdeklődés volt, ami kiugróan nagy arány. És megerősítette azt, hogy kellenek a szakmai szervezetek a fordító- és tolmácsolásadomnak.

Kanadában – Quebec környékén – a kétnyelvűség miatt és Bonnban a NATO-közponban láttam gépi fordításokat már az én időmben is, de a mai Google-fordítót

látva nem érzem, hogy jó minőségű fordítás születne. A NATO-terminológia egyértelmű, a parancsok egységesek mindenhol, így a gépi fordítással sem lehet nagyot hibázni, de az ember biztosan kell még a fordításokhoz, pláne, ha nem ilyen típusú fordításokról van szó.

OFFI: Ön társszerzője egy A hiteles fordítás és tolmácsolás alapvető kérdései című, 2006-ban megjelent könyvnek. Mi volt az oka a könyv megírásának?

SZAPPANOS GÉZA: Le akartuk írni, hogy mik az érvek az OFFI mellett, és mik a nemzetközi szabályozási tapasztalatok. A négy szerző könyvtári kutatásokat is végzett, jogászok is voltak köztük, és számos szervezetet is megkerestek, hogy valódi, helytálló információkat tehessünk közzé. Számos külföldi szabályozási modellt ismertettünk, Új-Zélandtól kezdve az európai államok okirati bizonyításának bemutatásán át az OFFI jogállásáig. Szerintem ez egy sikeres és igazán hiánypótló kiadvány volt, azóta sem született hasonló, és ma is iránymutató lehet.

Ezenkívül nemcsak a gyorsszolgálatunk 1982-es létrehozásáról írtunk, vagy hogy 1986 augusztusában jött létre az első vidéki OFFI-iroda, hanem az iroda történetét is dokumentáltuk egészen a Központi Fordító Osztálytól kezdődően, és azt, hogy jogpolitikai érdek fűződik a hiteles fordításokhoz. Ezt ma is így gondolom.

OFFI: Idén 150 éves az állami fordítószolgálat. Igazán megtisztelő, hogy ebből 29 évig Ön vezethette az OFFI-t. Mi volt a titka a több mint 29 éves vezérigazgatói megbízatásának?

SZAPPANOS GÉZA: Mindig is nagyon magaménak éreztem a vállalatot. Nem is láttam volna értelmét enélkül vezetni az embereket. Emlékszem, hogy a megbízás elvállalásakor kikötöttem, hogy az előző munkahelyemen kapott fizetésnél ne kaphassak többet, azért, hogy ne mondhassák rám, hogy a pénzért vállalom el. Ez fontos volt nekem. És azt is kikötöttem, hogy a 25% állami támogatást, melyet korábban a költségvetésünkhöz kaptunk, ne kapjuk meg. Ha enélkül nem tudtam volna életképesen, nyereségesen vezetni a vállalatot, el sem vállaltam volna, egyszerűen hittem magamban és az emberekben. Nem tudtam volna másképp csinálni.

Ugyanakkor mindig kész voltam újítani: például 1982-ben új vezetőként létrehoztam az úgynevezett „gyorsosztályt”, amely azt jelentette, hogy 1 nap alatt lefordítottuk a meghívóleveleket és ajándékozási leveleket – akkoriban ezek jelentős számú megrendelést nyújtottak az OFFI-nak, ezek nélkül ugyanis nemigen lehetett külföldre utazni –, s 80 Ft-ért még aznap el is vihette az ügyfél tőlünk. A technikai modernizáció fontos volt nekem, de a modernizáció mellett az emberek bérezését is igyekeztem a teljesítménybérezéshez közelíteni, azaz bevezettem az időbérrel kombinált teljesítménybért. Ez is egy újdonságnak számított. Nem volt titok, de nagyon fontos volt, hogy az OFFI-ban szolgálatot teljesítsek, és a dolgozók is jól keressenek, valamint meg tudtunk újulni, amikor csak kellett.



Máté Andrea, Bálint Orsolya, Szappanos Géza

OFFI: Egykor 31 iroda, kb. 60 munkavállaló és több mint 1000 fordítóról olvashattunk egy interjúban. Ma kb. 150 munkatárs, több mint 500 fordító és 27 iroda jellemzi az OFFI-t. Követi-e a munkánkat, mit tud rólunk? És mit tenne ma?

SZAPPANOS GÉZA: Nem követem a munkájukat, kerestem új kihívásokat, megszerveztem egy nagyon színvonalas szenior bridzscsapatot, amely a 2. világháború után újra olimpiai bajnok lett 2012-ben Lille-ben, s előtte 2008-ban Pekingben ötödikek lettünk. Erre is nagyon büszke vagyok.

Ugyanakkor mint egykori fordító, tolmács természetesen kapcsolatban állok sok kollégával, akiktől néha hallok arról a munkáról, ami az OFFI-ban folyik. Szerintem jó az irány, és jó látni, hogy a mostani vezetés is magáénak érzi a céget, ahogyan én is anno ezt tettem. Részleteket nem tudok, de nyugdíjasként nem is szükséges ez számomra. A konferenciákra ellátogatok olykor, ha hívnak, és örömmel vettem a meghívást az OFFI 150-es konferenciára is. Szerintem most is a minőség kell hogy fontos legyen, és az, hogy a vezetés képviselje a társaság érdekeit mindig.

Már említettem, egykor hasznosnak ítéltém, hogy nemcsak a fordítóknak, hanem az összes dolgozónak esküt kellett tennie. A vezető a felügyelő miniszternél vett esküt, a dolgozók pedig az intézményvezetőnél. Ezenkívül régen a fordítóknak is alá kellett írniuk a fordítást, ez is a felelősségvállalásuk jele volt. Szerintem ma is van helye, szerepe az

OFFI-nak a magyar közigazgatásban, és fontos, hogy a szakmai kérdésekben mindig kérjék ki az OFFI véleményét is.

OFFI: Végül kérjük, meséljen arról, hogy voltak-e amolyan láthatatlan eredmények: élmények, emberi kapcsolatok, melyek ma semmilyen dokumentumban nem olvashatóak, de Ön az OFFI-tól kapta ezeket?

SZAPPANOS GÉZA: Megmondom őszintén, a világ legszerencsésebb embere vagyok. Én ide nem tudok rossz érzéssel bejönni, én szerettem itt lenni. Úgy érzem, picit az „én gyerekem”. Ugyanakkor bevallom, nem volt könnyű bejönnöm újra az épületbe, mert rengeteg emlék, sok étvized köt ide, és ezek közül nagyon sokat újraéltem.

OFFI: Köszönjük a beszélgetést, vezérigazgató úr. Adna-e bármilyen jó tanácsot az OFFI mai vezetésének?

SZAPPANOS GÉZA: Vezetői szempontból egy dolgot tudok mondani. Egy dolgot kértem mindenkitől, mindig, mondják el nekem, hogy mi az, amit elrontottunk, ha hibáztunk, hogy meg tudjam védeni az OFFI-t. Tudnom kellett, hol kaphatok övön aluli ütést, hogy úgy tudjam csűrni-csavarni a mondandómat, hogy ezt elkerüljük.

És szeressék az OFFI-t. Én állítom, hogy akik itt voltak, mindig is szerették, és szerettek idejönni, itt dolgozni, itt létezni. Én is köszönöm a beszélgetést.